

Злочинність серед неповнолітніх: причини та шляхи запобігання

CRIMINALITY AMONG MINORS: REASONS AND PREVENTION WAYS

**Ільченко О.В., к.ю.н. доцент, доцент кафедри
кримінально-правових дисциплін та судочинства**

Сумський державний університет

**Гуца С.О., магістрантка Навчально-наукового
інституту права**

Сумський державний університет України

У даній статті розглядається проблема боротьби зі злочинністю неповнолітніх, а також аналізуються заходи щодо її попередження. Нами більш детально розглянуті деякі аспекти захисту прав і свобод неповнолітніх в Україні.

Ми, як автори, приходим до висновку, що права дитини є складовою частиною загального комплексу прав людини, який становить правовий статус будь-якої фізичної особи.

Права дитини являються комплексом прав і свобод, який характеризує правовий статус дитини з урахуванням особливостей розвитку людини до досягнення його повноліття.

Ключові слова: неповнолітні, злочини, поняття злочину, контингент, запобіжні заходи.

В данной статье рассматривается проблема борьбы с преступностью несовершеннолетних, анализируются меры по ее предупреждению. Нами более подробно рассмотрены некоторые аспекты защиты прав и свобод несовершеннолетних в Украине.

Мы, как авторы, приходим к выводу, что права ребенка являются составной частью общего комплекса прав человека, который составляет правовой статус любого физического лица.

Права ребенка являются комплексом прав и свобод, который характеризует правовой статус ребенка с учетом особенностей развития человека до достижения его совершеннолетия.

Ключевые слова: несовершеннолетние, преступления, понятие преступления, контингент, меры предосторожности.

The article considers the problem of combating criminality among minors. The article deals with some aspects of protecting underaged citizens rights and liberties in Ukraine.

The author comes to the conclusion that rights of children are an intrinsic part of human rights which corresponds to legal status of any individual.

Rights of children constitute a complex of right and liberties which characterizes a legal status of a child taking in to amount peculiarities of human development before reaching a full age.

The crime of minors is one of the global problems of modern time, and all world community interested in solution of this problem. It is explained by an important role of younger generation in ensuring viability of society and its development. Even in most democratic and economically developed states exists the rise of crime of minors. It is impossible to solve a problem of crime of minors only by national means and also it is necessary to combine efforts of all society, as causes emergence and development of system of standards, the norms directed on the solution of this problem. Teenagers are one of the unprotected categories of society. Their dreams of easy and fast enrichment conduct to various offenses and crimes. Their desire quite often brings them into the criminal sphere.

In normal conditions the teenager will never become a criminal. It is necessary not to forget that the minor criminal is a child who as a result of the wrong education and a bad example became a criminal.

Proceeding from it, it's necessary to build a prevention of deviant behavior of teenagers which could help him to adapt to the social environment.

Keywords: minors, crimes, concept of crime, contingent, preventive measures

Злочин являється формою соціальної поведінки людей, що порушує нормальне функціонування суспільного організму. З усіх порушень злочинність найбільш небезпечна для суспільства. Крім того, злочинність можна визначити як соціально-правове явище, адже сама цифра злочинності складається з суми скоєних в даному суспільстві і в даний період часу злочинів. Проте злочинність є не проста сума скоєних злочинів, а і явище, що має свої закономірності існування та яке пов'язане з іншими соціальними явищами, що часто ними визначається.

Злочинність неповнолітніх являється найбільш небезпечною складовою девіантної поведінки осіб, що не досягли 18 років. Причинами злочинності серед неповнолітніх є: низький рівень матеріального забезпечення сім'ї; неврегульованість питання щодо дітей і підлітків з відставанням в інтелектуальному, вольовому та психічному розвитку; відсутність контролю за розвитком, поведінкою та діяльністю підлітків; безпритульність неповнолітніх; поширення культу жорстокості в соціальних мережах, що користуються популярністю у підлітків; поширення алкоголізму та наркоманії серед підлітків.

Найбільший вплив на неповнолітніх справляє найближче оточення – це його сім'я. Соціальні та економічні проблеми в родині здатні вплинути на формування особистості підлітка з подальшою схильністю до протиправних дій. Як свідчить практика, у 35 % злочинних випадків неповнолітні мали негативний вплив з боку членів сім'ї (алкогольна чи наркотична залежність батьків або інших старших членів сім'ї; прояви фізичного чи морального насильства; незацікавленість в розвитку дитини тощо) [1].

Таким чином, відсутність у сім'ї можливості забезпечувати матеріальні потреби неповнолітніх формують в них мотивацію до корисливих злочинів. Крім того, приклад старших членів родини (антигромадська поведінка, вживання алкогольних напоїв чи наркотичних речовин тощо) значною мірою посилюють ймовірність протиправної діяльності підлітка.

Також однією з важливих проблеми є злочинність неповнолітніх з психічними розладами. Відповідно до Міжнародної класифікації хвороб (МКХ) розподіл неповнолітніх за видами встановлених у них аномалій виглядає як несоціалізований розлад поведінки – 31,5%, соціалізований розлад поведінки – 3,9%, органічний розлад особистості – 18,1%, дисоціальний розлад особистості – 7,5%, синдром залежності від психоактивних речовин – 0,8%, легка розумова відсталість – 38,2%. При цьому спостерігається тенденція до збільшення кількості неповнолітніх з несоціалізованим чи соціалізованим розладом поведінки або дисоціальним розладом особистості. Однак, з вищезазначених аномалій судова практика з призначення покарання особам, що їх мають, напрацьована лише щодо легкої розумової відсталості, синдрому залежності від психоактивних речовин та органічного розладу особистості. Щодо решти аномалій – відсутня чітка регламентація призначення покарання [2].

За словами педагогів, телебачення небезпечно впливає на підлітків. Вони вважають, що існує деякий зв'язок насильства на екрані із зростання злочинів серед неповнолітніх, телебачення нав'язує неповнолітнім приклади наслідування культу насильства, грубості, жорстокості, тобто, все те що неповнолітній дивиться по телевізору, він намагається втілити в реальність.

Батьки стали менше піклуватися про дітей, прагнучи перекласти виховні функції на школу, на вулиці та засоби масової інформації.

Досить часто звертаєш увагу на те, що сімейний перегляд телевізора замінює спілкування батьків з дітьми.

Таким чином, необхідно не забувати, що основи характеру неповнолітнього та певні цінності життя спочатку закладаються в сім'ї. Тому дефекти сімейного виховання є однією з основних причин злочинів і інші правопорушення неповнолітніх.

Одна з стимулюючих причин здійснення підлітками правопорушень є несправедливе та жорстоке поводження дорослих членів сім'ї з ними. Підлітки, які постійно підлягають жорстокому поводженню в сім'ї, мають переконання, що грубість - це норма людських відносин. Вони легко впадають в стан гніву і

їх гнів найчастіше тече на слабких, молодших за віком, старих хворих людей та тварини.

Однією зі специфічних причин злочинності неповнолітніх на сучасному етапі життя суспільства є катастрофічне становище з організацією дозвілля дітей та підлітків за місцем проживання, адже молодь не може себе нічим зайняти і не знаходить для себе цікавої роботи, яка б була до душі [3]. Багато оздоровчих таборів для дітей і підлітків закриті, діти з неповних малозабезпечених сімей не завжди можуть потрапити в існуючий табір через високу вартість путівок. Тому горища, підвали стали улюбленим заняттям підлітків. У багатьох містах відсутні молодіжні центри, спортивні майданчики і спортивні клуби. Але ж спорт - це той інструмент за допомогою якого можна боротися з підлітковою злочинністю.

Щодо осіб з серйозними психічними розладами, то відповідно до пункту 1 статті 18 ККУ – суб'єктом злочину є фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КПК може наставати кримінальна відповідальність. Відповідно до пункту 2 статті 19 ККУ – не підлягає кримінальній відповідальності особа, яка під час вчинення суспільно небезпечного діяння, передбаченого цим Кодексом, перебувала в стані неосудності, тобто не могла усвідомлювати свої дії (бездіяльність) або керувати ними внаслідок хронічного психічного захворювання, тимчасового розладу психічної діяльності, недоумства або іншого хворобливого стану психіки. До такої особи за рішенням суду можуть бути застосовані примусові заходи медичного характеру [4].

Застосування запобіжних заходів до неповнолітніх регулюється деякими нормами Конвенції про права дитини. Відповідно до ст.37 Конвенції «арешт, затримання чи тюремне ув'язнення дитини здійснюється згідно із законом та використовується лише як винятковий захід і протягом якомога більш короткого відповідного періоду часу».

Згідно з Законом «Про охорону дитинства» затримання та арешт неповнолітніх застосовується як винятковий захід і тільки у випадках

встановлених законом. Забороняється утримання дитини у одному приміщенні з дорослими затриманими, арештованими чи засудженими особами. Це положення національного законодавства узгоджується зі ст. 10 МПГПП та п. 16 Рекомендації № R (87) 20 КМ РЄ. Про затримання дитини негайно інформують батьків або осіб, які їх замінюють, а крім того службу обвинувачення [5].

Після затримання неповнолітній негайно повинен постати перед судом, який розглядає питання про його звільнення (правило 10 «Пекінських правил»). У справах щодо неповнолітніх обвинувачених «розумність» строків розгляду обвинувачення судом набуває першочергового значення.

Верховний суд роз'яснив, що суд приймаючи рішення про обрання запобіжного заходу щодо неповнолітнього, вони повинні дослідити стан здоров'я неповнолітнього, сімейний і матеріальний стан, стосунки з батьками, дієвість існуючого контролю за його поведінкою, вид діяльності, місце, проживання, дані про попередні судимості, соціальні зв'язки, схильності, спосіб життя (п. 3 постанови Пленуму ВСУ від 16 квітня 2004 р. № 5).

Також одним із важливих прав неповнолітнього, що у свою чергу є суттєвою ознакою справедливого кримінального процесу щодо неповнолітнього, є право на конфіденційність, гарантоване у міжнародних правових документах. Європейська конвенція з прав людини передбачає, що преса і відвідувачі можуть не допускатися до зали судових засідань протягом усього судового розгляду або якоїсь його частини з метою дотримання моральних засад, коли того вимагають інтереси неповнолітніх (ч. 1 ст. 6) [6].

Злочинність неповнолітніх значною мірою залежить і від стану боротьби з нею, і від рівня соціального контролю з боку сім'ї, школи, громадськості за проведенням часу підлітків. Тому вивчати рівень злочинності неповнолітніх треба насамперед не тільки за місцем скоєння злочинів підручними, але і за місцем їх проживання, оскільки саме там, як правило, буває організований центр профілактичної роботи з цим контингентом.

Ускладнюють боротьбу зі злочинністю і недоліки в прийнятті правових актів про боротьбу з пияцтвом в середовищі неповнолітніх. Значні резерви

підвищення ефективності боротьби з злочинністю неповнолітніх пов'язані насамперед з усуненням недоліків індивідуального попередження злочинів.

Система заходів боротьби зі злочинністю неповнолітніх базується на заходах загальносоціального характеру, покликаних забезпечити належний рівень життя, добробуту, культури, виховання та освіти громадян. Все це не дозволяє здійснювати належним чином профілактику бездоглядності, бродяжництва дітей і підлітків, а лише посилює соціальну напруженість, прирікає значну частину дітей на кримінальний спосіб життя, вчинення злочинів.

Таким чином, ми прийшли до висновку, що основні причини вчинення злочинів неповнолітніми є відсутність належного контролю від батьків, низький рівень соціального матеріального становища сім'ї, слабка організація вільного дозвілля неповнолітніх, відсутність працевлаштування соціально корисною роботою у вільний від навчання час, слабкий контроль з боку адміністрації освітніх установ та слабе планове обслуговування правоохоронних органів.

В нормальних умовах підліток не стане вчиняти кримінальне правопорушення. Потрібно не забувати, що неповнолітній злочинець - це дитина, яка в результаті слабого виховання батьками стала злочинцем. Це дитина, яка не відчувала підтримку батьків, суспільства та уряду в свій час.

ЛІТЕРАТУРА

1. Запобігання злочинності неповнолітніх // Український юридичний портал. [Електронний ресурс]:Режим доступу: <http://radnuk.info/komentar/chpky/230-124---.html>
2. Проблеми боротьби зі злочинністю неповнолітніх з психічними аномаліями // Новини української психіатрії. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.psychiatry.ua/articles/paper186.htm>

3. Шахбанова Х. М. основні причини злочинності неповнолітніх на сучасному етапі розвитку російського суспільства [http:// vestnik.uara.ru/ru-ru/issue/2013/02/27/](http://vestnik.uara.ru/ru-ru/issue/2013/02/27/)

4. Кримінальний Кодекс України 05.04.2001 № 2341-14 // Відомості Верховної Ради України – 2001 – № 25-26. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

5. Закон України від 26 квітня 2001 р. «Про охорону дитинства» // Документ 2402-14, чинний, поточна редакція — Редакція від 30.11.2017, підстава 2180-19, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2402-14/page>

6. Джеремі МакБрайд, Європейська Конвенція з прав людини та кримінальний процес – К.: «К.І.С.», 2010 – 5] 76 с. – [Електронна версія] Режим доступу: <http://nsj.gov.ua/files/documents/ECHR%20and%20Criminal%20procedure%20Mc%20Bride%20ukr.pdf>

Льченко, О.В. Злочинність серед неповнолітніх: причини та шляхи запобігання [Текст] // О.В. Льченко, С.О. Гуца / Юридичний науковий електронний журнал. - 2018. - № 6. - Режим доступу: <http://isj.org.ua/index.php/arkivo-zometo>